

Тема. Охорона природи України.

Мета: ознайомити дітей з природними багатствами України; формувати поняття "заповідник", вчити охороняти природу рідного краю; розвивати уяву дітей пре. навколишній світ, пам'ять, мовлення, мислення; виховувати бережливе ставлення до природи.

Обладнання: фізична карта України, карта адміністративного поділу України, плакати: "Рослини, занесені до Червоної книги України", "Тварини, занесені до Червоної книги України", "Рослини, які потребують охорони", ілюстрації пташок, риб, тварин, чучела птахів, тварин.

Хід уроку

I. Підсумок фенологічних спостережень.

Вітром буйним, пролистом зеленим Серед поля березень запах. І не стало на високих кленах З сивого каракулю папах. Ген рілля парує попід гаєм, В отчий край вертають журавлі. Кращої пори душа не знає, Як не знає кращої землі.

Н.Гнатюк

Гра "Мікрофон".

(Діти по черзі висловлюються про те, які зміни відбулися в неживій і живій природі на початку весни).

- 1. Нежива природа** — сонце підіймається вище над Землею;
  - дні стають довшими;
  - все більше прогрівається повітря;
  - на пагорбах з'являються перші проталини;
  - скресає лід на річках і ставках.
- 2. Жива природа** — на проталинах з'являються перші квіти;
  - у дерев і кущів починається весняний рух соків; — на стовбурах дерев починають повзати перші мухи;
  - прилітають птахи, мостять гнізда;
  - зникає сніговий покрив, і в деяких звірів змінюється забарвлення шерсті;
  - прокидаються їжаки, летючі миші, ховрахи, борсуки, ведмеді.

II. Перевірка домашнього завдання.

(Методичний прийом "Незакінчене речення").

1. Роман-Кош - найвища точка ... гір (Кримських).
2. Кримські гори - скелясті, а Карпати - вкриті... (лісами).
3. Зараз населення України становить... осіб (48 млн.).
4. 1 млн. осіб налічує українська діаспора у країні... (Канада).
5. Обласним центром Полтавської області є місто ... (Полтава).

Примітка. Кожна правильна відповідь — 2 бали. Перевірка відбувається сигнальними картками.

III. Активізація опорних знань дітей та їхнього життєвого ДОСВІДУ.

Якщо з природи щось черпати, То мушиш їй і спокій дати, А головне — про неї дбати, Знати, любити та охороняти.

За останні десятиріччя помітно звузилися території, зайняті природною рослинністю, збідніла флора більшості регіонів країни, зменшилась кількість багатьох видів рослин, а деякі з них повністю зникли з лиця Землі.

У зв'язку з цим у наш час — час технічного прогресу — особливого значення набуває охорона рослинного і тваринного світу.

IV. Сприймання та усвідомлення навчального матеріалу.

Вчитель на правах ведучого пропонує учням розділитися на 3 групи (I, II, III ряд); придумати назви кожній групі. Наприклад, I. Мішані ліси; II. Лісостеп; III. Степ.

Кожна група працює над завданням: Чому потрібно охороняти природу певної зони? Презентація думок. Мішаний ліс.

Останнім часом в Україні вирубується багато лісів, що спричиняє вивітрювання ґрунту, його зсуви в горах, утворення ярів і балок. Від вирубування лісів і осушення боліт міліють, а в спеку пересихають водойми. Ліс затримує дощову воду. Лісостеп.

Непоправної шкоди всій природі України завдала аварія на Чорнобильській атомній станції. Зараз із цієї зони (це є зона відчуження) люди відселені і не можна користуватися дарами природи, бо це небезпечно. Степ.

Водойми пересихають від забруднення. У річки, озера, в Азовське і Чорне моря потрапляють нафта, бензин, отруйні речовини, побутові відходи. Гра "Розшифруй назву і покажи її на карті" (фрагмент).

У нашій країні прийнято закони: "Про охорону навколишнього природного середовища"; "Державна програма охорони та відтворення Азовського моря". Закони передбачають багато природноохоронних заходів:

- бережливе господарювання;
- повне усунення наслідків екологічних катастроф;
- створення заповідників, Національних природних парків.

Вчитель. А зараз надамо слово нашим експерт-там-екологам (по 1 учневі з кожної групи).

Експерти дають тлумачення:

- а) Національний природний парк;
- б) заповідник.

У 1980 році було видано Червону книгу України. Рослини і тварини, занесені до Червоної книги, охороняються законом.

Держава піклується про охорону природи, на цю справу виділяються значні кошти. Створюються заповідники, заказники, в яких охороняються рідкісні тварини і рослини.

Зараз в Україні нараховується 13 заповідників, 2 національні парки, 4 заповідно-мисливські господарства, понад 1500 державних заказників та близько 4000 заповідних об'єктів: урочищ, пам'яток природи, парків та ін.

Метою створення заповідників є збереження в природному стані типових або унікальних для даної місцевості природних комплексів, вивчення природного ходу процесів і явищ, що в них відбуваються. В заповідниках проводиться велика наукова робота. Все, що знаходиться на території заповідника - земля, її надра, водні простори, живі організми — вилучається з господарської діяльності і передається у безстрокове користування заповіднику.

Найдавніший у країні державний заповідник — "Асканія Нова" (Херсонська область, 1921 рік). Наймолодший заповідник — "Медобори", створений у 1990 році. Він розташований у Тернопільській області (це, переважно, урочища Кременецьких гір та гори Медобори). Основна територія масиву вкрита лісами

(98%), решта — лучні та степові ділянки, розсипи вапняків. Заповідник багатий на тваринний світ та археологічні пам'ятки. Крім того, ще є: "Дунайські плавні" (Одеська обл.); Карадазький ДЗ (схід Південного берега Криму); Канівський ДЗ (Черкаська обл.); Карпатський ДЗ (Закарпатська обл.); Луганський ДЗ (Луганська обл.); "Мис Мартьян" (Крим, біля м. Ялта); Поліський ДЗ (Житомирська обл.); ДЗ "Розточчя" (Львівська обл.); Український державний степовий заповідник (Запорізька і Сумська обл.); найбільший — Чорноморський ДЗ (Херсонська і Миколаївська обл.). Діти у

ролі екологів-експертів, екологів-дослідників виходять до дошки та інформують про заповідники та заказники:

1. "Асканія Нова" (Херсонська обл., 1921 р.);
2. "Великі кучугури" (Запорізька обл.);
3. Дендропарк (Харків);
4. "Кам'яна могила" (Мелітопольський район Запорізької обл.).

V. Краєзнавча сторінка. Повідомлення учнів про:

1. Запорізький дуб.
2. Зелений патруль.
3. З історії Запорізької ГЕС.

VI. Драматизація.

Виходять 3—4 учні з шапочками грибів на голові і скаржаться, що люди збирають їх неправильно, виривають з корінням (грибницею); на те, що йдуть кислотні дощі, які шкодять їм і від цього кількість грибів зменшується.

Виходять 2—3 учні у шапочках звірів і скаржаться на те, що їм шкодять забруднене повітря, мисливці.

VII. Мовленнєва хвилинка (магнітофонний запис).

— Які слова ми підслухали у води? (Капає, булькає, дзюрчить, бринить ...).

— Які слова ми почули у пташок? (Щебечуть, цвірінькають, співають, тьохкають).

Виступ орнітолога із Запорізького державного університету (тлумачення слова орнітолог).

VIII. Інтерактивна модель "Акваріум". Складання "Книги скарг Природи" та Програми збереження природи в Україні.

Кожна група отримує запитання, яке необхідно обговорити вголос, висловити свої міркування, дійти спільної думки та зробити висновок. Запитання мають бути однакової складності. Всі інші групи уважно слухають обговорення, не втручаються, ніби знаходяться за склом.

1. Що запише нежива природа в книгу скарг?

2. Що запишуть рослини в книгу скарг?

3. Що запишуть птахи і тварини у книгу скарг? Примітка. Учні у групах є "екологами-дослідника-

ми". Коли в учителя вже буде кілька скарг, він збирає "бюро розслідування". Учні разом з учителем читають скарги і на кожному з них дають відповіді. Після цього проводиться спільне засідання "екологів-дослідників" і членів "бюро розслідування"

— обговорюються конкретні заходи. Зразок Програми збереження:

— Заборонити підприємствам випускати відходи у річки та повітря.

— Побудувати заводи або фабрики для переробки відходів.

— Мешканцям міста висаджувати дерева.

— Створити водойми для виведення рідкісних риб.

— Створити заgonи охоронців природи та ін.

IX. Рефлексія. (Аналіз дій, вчинків, мотивів, підсумок результатів, порівняння).

Словникова скарбничка екологія — наука про збереження природи; експерт — людина, яка досліджує якесь питання, щоб дати йому правильну оцінку; заповідник-територія, де зберігаються об'єкти природи; синоптик — людина, яка передбачає погоду. Додаток

Загадки про пташок

Швидко скрізь цей птах літає,

Безліч мошок поїдає.

За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує. (Ластівка)
Що воно за дивна птиця? Світла денного боїться. Дзьоб гачком, великі очі І не спиться їй щоночі. (Сова)
Вірно людям я служу, їм дерева стережу. Дзьоб міцний я маю, Шкідників ним добуваю. (Дятел)
У червоних чобітках, В білому халаті, Він весною прилетів
І сидить на хаті. (Лелека, бусол, черногуз)
Чорномазий, довгодзьобий,
Він за плугом важно ходить,
Черв'яків, жуків знаходить,
Сторож вірний, друг полів,
Перший вісник теплих днів. (Грак)
Рослини, занесені до "Червоної книги": дерева — береза Клокова, береза темна; кущі — бруслина карликова, вовчі ягоди пахучі, зіновать біла, клокичка периста, таволга польська; трав'янисті рослини — анемона розлога, беладона звичайна, відкашник татарниколистий, зозулині черевички справжні, ковила волосиста, ковила периста, лілія лісова, лунарія оживаюча, любка дволиста, молодчай волинський, росичка англійська, сон великий, сонцецвіт сивий, цибуля ведмежа, ясенець білий та ін.
Тварини, занесені до "Червоної книги": комахи — шовкопряди березовий та кульбабовий, бражники дубовий, мертва голова та Прозерпіна, аполлон, махаон та ін.; риби - стерлядь, марена звичайна, вирезуб, рибець малий; плазуни — полоз лісовий, мідянка; птахи - лелека чорний, лебідь-шипун, беркут, змієїд, шуліка рудий, орел-карлик, орлан-білохвіст, балобан, скопа, пугач; звірі — кутора мала, підковоніс малий, пічниця триколірна, широковух європейський, сліпак подільський, перегузня, горностай, тхір степовий, видра річкова, борсук, кріт лісовий.

Матеріал для вчителя Заповідник Асканія-Нова розташований у Херсонській області. Загальна площа - 11054 га. Створений з метою охорони і вивчення унікальної ділянки сухого типчаково-ковилового степу з переважаючою рослинністю зернових злаків. Зростає 451 вид квіткових рослин і 800 видів тварин. До Червоної книги України занесені гадюка степова, орел степовий, шуліка звичайний та ін.

Луганський державний заповідник займає 1575,5 га. Заповідник розділений на три райони - Стрільців-ський степ (494 га), Провальський (587,5 га), Станічно-Луганський (494 га).

До Червоної книги занесені їжак вухатий, стрепет, дрохва, хохуля звичайна, ковила. Український державний степовий заповідник створений у 1961 р. Знаходиться в Запорізькій і Сумській областях. Основне завдання — охорона і вивчення екосистеми степу в різних районах України. Сучасна фауна його збідніла; провідне місце займають гризуни, землерийки, птахи, комахи.

Чорноморський державний заповідник — найбільший за площею, 57048 га. Унікальне значення мають затоки Тендрівська і Ягорлицька. Багатий рослинний і тваринний світ. Охороняються 624 види рослин, 47 видів ссавців, 70 видів риб, 300 видів птахів.